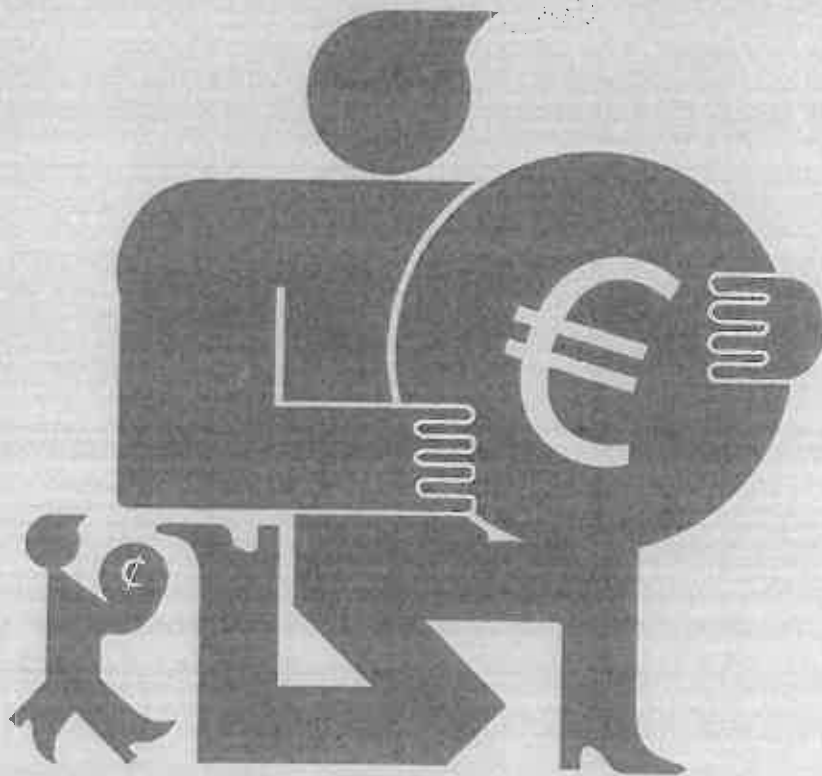

CDR

Christen-Democratische Reflecties - jg 4 - nr. 1 - maart 2016

Armoede & Sociaal Beleid

Studiecentrum
van de Vlaamse
Christendemocraten

Met bijdragen van
Frank Vandenbroucke, Gunter Maes, Ive Marx,
Caroline Deiteren, Wim Coumans, Ides Nicaise,
Bea Van Robaeys en Meryem Kanmaz, Philippe Van
Parijs en Yannick Vanderborcht, Rogier De Langhe.

Inhoud

- p. 5 | **Editoriaal**
- p. 9 | **Frank Vandenbroucke**
Sociale ongelijkheid en beleid: de Belgische case
Respons door Katrien Schryvers
- p. 29 | **Gunter Maes**
Sociale grondrechten in de Belgische Grondwet:
bescherming 2.0?
Respons door Frederic Vanhauwaert
- p. 41 | **Ive Marx**
De vergeten helft: de werkende armen
Respons door Koen Van den Heuvel
- p. 53 | **Caroline Deiteren**
Armoede bij zelfstandigen
Respons door Niko Gobbin & Ellen Van Grunderbeek
- p. 67 | **Wim Coumans**
Over degressieve kinderbijslagen, werkloosheidsvallen
& promotievallen.
Respons door Bert D'hondt
- p. 81 | **Ides Nicaise**
Kansen herverdelen: de rol van het onderwijs
Respons door Hilde Crevits
- p. 95 | **Bea Van Robaey & Meryem Kanmaz**
Armoede bij mensen met een migratieachtergrond:
moeilijke strijd.
Respons door Bianca Debaets
- p. 107 | **Philippe Van Parijs & Yannick Vanderborght**
Basic income: the instrument of freedom
Respons door Steven Bulté
- p. 121 | **Rogier De Langhe**
Jeremy Rifkin: een portret
*n.a.v. de 1ste Herman Van Rompuy-lezing op
woensdag 13 april 2016*
- p. 125 | **Boekbesprekingen**

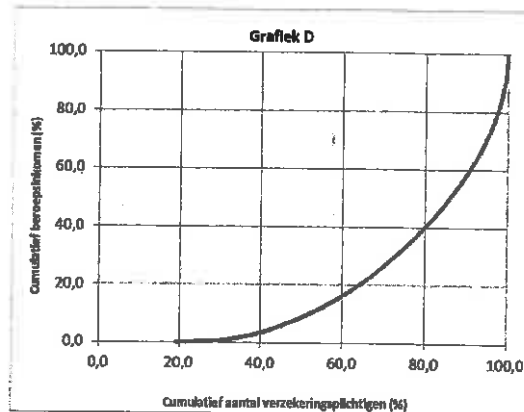
Caroline Deiteren

Armoede bij zelfstandigen

Armoede bij zelfstandigen is een probleem waar niet vaak over wordt gesproken. De samenleving beeldt zich een typische zelfstandige meestal in als de tandarts met buitenverblijf aan de kust, de bakker met Mercedes en de worstenfabrikant met een voetbalploeg. Zelfstandigen doen ook erg hun best om steeds een goed beeld van zichzelf te geven. Niemand wil als onsuccesvol aanzien worden. Een ondernemer waarvan geweten is dat hij in de problemen zit, trekt niet veel klanten aan. Deze houding van 'stoere borst, klein hartje' maakt dat we vaak niet beseffen dat armoede een serieus probleem is bij zelfstandigen.

Een onderschat probleem

Een eerste indicatie hiervoor vinden we terug in de inkomensstatistieken van de RSVZ. In 2014 betaalde 32,17% van de zelfstandigen in hoofdberoep sociale bijdragen op een inkomen van minder dan 12.500 EUR. 24,83% heeft een inkomen tussen 12.500 en 25.000 EUR. Dit zijn geen royale bedragen om van te leven. Onderzoek van de inkomensstatistieken van de RSVZ toont ook aan dat de inkomensongelijkheid bij zelfstandigen veel sterker is dan bij de rest van de bevolking. In de Lorenz-curve hieronder worden de zelfstandigen gerangschikt naar hun inkomen (van laag naar hoog). 20% van alle zelfstandigen heeft 60% van de inkomensstart in handen. De overige 80% moet 40% van het inkomen onder elkaar verdelen.¹

¹ Grafiek en conclusies overgenomen uit RSVZ, statistieken aangeslotenen, trends 2014.

De inkomensongelijkheid kan ook uitgedrukt worden door middel van de Gini-coëfficiënt². Bij perfecte inkomensgelijkheid bedraagt deze coëfficiënt 0. Bij totale ongelijkheid (één persoon bezit het volledige inkomen) staat de coëfficiënt op 1. Welnu, op 31 december 2014 bedroeg de Gini-coëfficiënt bij de zelfstandigen 0,61 tegenover 0,36 voor de volledige Belgische bevolking.

Het inkomen in een bepaald jaar van een zelfstandige in hoofdberoep zegt echter niet voldoende over het armoederisico dat die zelfstandige loopt. Schommelingen in het inkomen zijn eigen aan diens professionele leven. Wie eens een minder jaar heeft, komt daardoor niet per se in de financiële problemen. Zelfstandigen doen – gelukkig – ook regelmatig investeringen, waardoor ze kosten maken die vervolgens afgetrokken worden van het inkomen waarop de sociale bijdragen worden berekend. Bovendien maken zelfstandigen vaak deel uit van een huishouden waar de partner niet stil zit. Er is dus meestal een tweede inkomen om op terug te vallen.

Dit neemt echter niet weg dat het armoederisico bij zelfstandigen eerder hoog ligt. Het Jaarboek 2014 'Armoede in België' schat het percentage huishoudens met een zelfstandige in hoofdberoep onder de armoedegrens op ongeveer 12,7%. Volgens de armoedemonitor 2015 van de Vlaamse regering bevindt 11% van de zelfstandigen zich in een huishouden dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoededrempel.³ Voor heel Vlaanderen gaat het om zo'n 30.000 zelfstandigen. Het armoederisico ligt daarmee hoger bij zelfstandigen dan bij de rest van de werkende bevolking, waar slechts 2% zich in deze situatie bevindt. Deze vaststelling is spijtig genoeg niet nieuw. En ze is ook niet uniek. Het hogere armoederisico bij zelfstandigen wordt in alle landen van de Europese Unie vastgesteld.⁴

Uit het onderzoek van professor Lambrechts blijkt dat sommige categorieën van zelfstandigen extra kwetsbaar zijn.⁵ Zo bevinden nieuwe zelfstandigen (minder dan vijf jaar actief) zich beduidend vaker onder de armoedegrens dan hun meer ervaren collega's. Bekeken op sectorniveau lopen vooral de zelfstandigen in de dienstensector, de horeca en de primaire sector (landbouw, visserij) een risico. De vrije en intellectuele beroepen lijken dan weer het meeste financiële zekerheid te bieden.

² De Gini-coëfficiënt is een getal waarin de mate van ongelijkheid van ontwikkelingen en verschijnselen wordt uitgedrukt. Meestal wordt ze gebruikt om inkomensongelijkheid te meten, maar ze kan toegepast worden om elke vorm van ongelijke verdeling te meten. Het gaat altijd om een getal tussen 0 en 1 waarbij 0 de 'perfecte gelijkheid' is en 1 de 'perfecte ongelijkheid'. Bijvoorbeeld: voor inkomensongelijkheid duidt '0' een situatie waarin iedereen hetzelfde inkomen heeft en '1' op een situatie waarbij één iemand al het inkomen heeft en de rest geen inkomen.

³ Vlaamse armoedemonitor 2015, <http://www4.vlaanderen.be/sites/svr/Pages/2015-10-16-armoedemonitor2015.aspx>, Indicator A13.

⁴ Eurostat, *In-work poverty in the EU*, 2010, 10.

⁵ J. Lambrecht en W. Broekaert, *Armoede bij zelfstandigen. Een kwantitatief en kwalitatief beeld*, 2011, 31-3.

Een reëel probleem

Vaak wordt schamper gedaan over het hoge armoederisico bij zelfstandigen. De inschattingen zijn immers gebaseerd op gegevens over het inkomen (gedurende een aantal opeenvolgende jaren). Men gaat er daarbij van uit dat zelfstandigen hun inkomen gewoonlijk onderrapporteren. Dit wantrouwen wist het probleem van armoede bij zelfstandigen echter niet uit. Er zijn teveel indicatoren die er op wijzen dat structurele armoede wel degelijk bij deze beroepscategorie voorkomt.

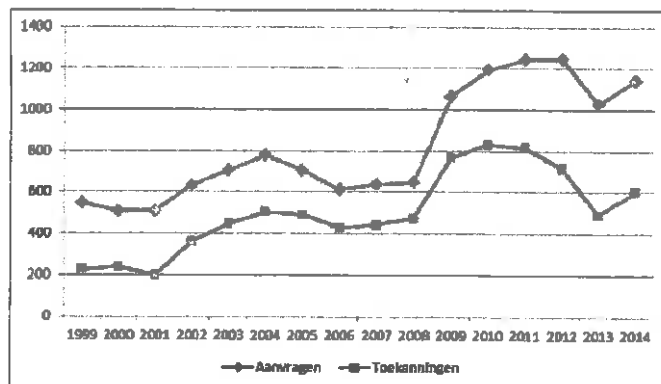
Een eerste aanwijzing vinden we in de aanvragen tot vrijstelling bij de Commissie voor Vrijstelling van Bijdragen. In 2013 werden 32.013 aanvragen ingediend. In 2014 bedroeg het aantal 27.050.⁶ Dat is 4% van alle zelfstandigen in hoofdberoep. Het gaat niet zomaar om zelfstandigen met veel kosten of wiens inkomen lager uitvalt dan gehoopt. Het gaat om zelfstandigen die aangeven dat zij zich zodanig in een staat van behoefte bevinden dat zij niet in hun normale levensbehoeften kunnen voorzien, laat staan hun sociale bijdragen kunnen betalen.

Het aantal faillissementen in België groeit onafgebroken, jaar na jaar, evenals de faillissementsgraad:⁷

Jaar	2006	2008	2010	2012
Aantal faillissementen	51.264	53.207	56.505	58.072
Faillissementsgraad	1,05%	1,14%	1,24%	1,32%

Het aantal aanvragen tot het verkrijgen van een uitkering in het kader van de faillissementsverzekering is tussen 1999 en 2014 ongeveer verdubbeld.⁸

Figuur 1. Evolutie van het aantal geregistreerde aanvragen en toekenningen in het kader van de faillissementsverzekering, 1999-2014.

⁶ Vraag nr. 185 van de heer volksvertegenwoordiger Werner Janssen van 30 september 2015, Kamer, QRVA 54, 48.

⁷ Verslag 2015/02 van het Algemeen Beheerscomité voor het Sociaal Statuut van de Zelfstandige, Evaluatie van de sociale verzekering in geval van faillissement, juli 2015, 9.

⁸ Verslag 2015/02 ABC, 12.

Uit de cijfers van de POD Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding blijkt dat ongeveer 1.000 zelfstandigen per jaar naar het OCMW stappen om een leefloon aan te vragen (terwijl ze nog actief zijn/blijven als zelfstandige).

Oorzaken van armoede bij zelfstandigen

Zelfstandigen zijn een zeer diverse groep, met een verscheidenheid aan activiteiten, sociale klassen, opleidingsniveaus, karakters, enz. De oorzaken van armoede bij zelfstandigen zijn dan ook zeer divers.⁹ Veel zelfstandigen hebben een absolute passie voor hun vak of beroep. Ze willen daar hun onverdeelde aandacht aan schenken, waardoor sommigen de noodzakelijke administratieve en boekhoudkundige verplichtingen uit het oog verliezen. Ze besteden ook te weinig aandacht aan de economische winstgevendheid van hun activiteit. Dit is bijvoorbeeld vaker het geval bij ambachtslieden, gespecialiseerde technici en in de gezondheidssector.

Men houdt er inderdaad vaak te weinig rekening mee dat een zelfstandige niet alleen steengoed moet zijn in de kernactiviteit, maar dat er bij een eigen zaak ook andere competenties komen kijken die men ofwel zelf moet hebben, ofwel moet inkopen. In dat laatste geval moeten daar voldoende middelen voor voorzien worden. Er zijn ook middelen nodig voor de aankoop van werkmateriaal, infrastructuur, eventuele personeelsleden en – dit wordt soms vergeten – het eigen inkomen. Te veel zelfstandigen hebben zelf geen competenties op het vlak van beheer of missen knowhow of ervaring, terwijl ze zich niet laten bijstaan. Het niet goed ramen van de mogelijke kosten leidt tot aantrekkelijke prijzen voor het cliënteel, maar tot een onvoldoende inkomen voor de ondernemer.

Andere zelfstandigen starten te snel met een concept dat zich onvoldoende onderscheidt of onvoldoende origineel is. Men verkijkt zich soms ook op de hevige concurrentie in de sector of ziet het gevaar niet wanneer het nog in te dijken valt. In de horeca, de kleinhandel en de persoonsverzorging komt het bijvoorbeeld voor dat een zaak teveel lijkt op andere initiatieven in de buurt. Ook de verantwoordelijkheden en lasten – sociaal, fiscaal, administratief – die bij het werkgeverschap komen kijken, worden niet altijd correct ingeschat en uitgevoerd. Daarnaast zijn er nog zoveel andere mogelijke oorzaken. Een slecht gelopen overname, onbetrouwbare zakenpartners, hinder door openbare werken, gevolgen van een wereldwijde of Europese crisis, pure tegenslag, onvoldoende aandacht voor de evolutie van de technologie en technieken, privé problemen, zoals ziekte, depressie, echtscheiding, enz.

---

⁹Zie vb. J. Lambrecht en W. Broekaert, *Armoede bij zelfstandigen. Een kwantitatief en kwalitatief beeld*, 2011, 36-38.

Eenmaal aanwezig kunnen financiële problemen een sneeuwbaaleffect genereren, waarbij de zelfstandige op het einde van de rit alles verliest. Een zelfstandige met financiële problemen gaat een periode met minder of soms zelfs geen inkomen tegemoet. Wanneer de beslissing tot stopzetting eindelijk gevallen is, zijn de drie routes naar een inkomen nog met hindernissen bezaaid. Zo moet de zelfstandige in de meeste gevallen de stopzetting nog afwikkelen. Dit impliceert het opdoeken van de vennootschap, het verkopen van de overblijvende infrastructuur en de goederen, enz. Deze zaken zijn moeilijk te combineren met prestaties voor een werkgever. Als de zelfstandige al snel een werkgever kan vinden, want iemand die zijn zaak omwille van financiële moeilijkheden moet stopzetten, heeft niet onmiddellijk een aantrekkelijk profiel op de arbeidsmarkt. In sommige gevallen kan de zelfstandige een werkloosheidsuitkering aanvragen bij de RVA op basis van de arbeidsdagen die hij in het verleden nog als werknemer presteerde. Deze uitkering kan echter niet toegekend worden zolang er nog een zelfstandige activiteit is, hoe klein ook. De stopzetting en liquidatie van de zaak moet dus volledig afgerond zijn, vooraleer de zelfstandige een werkloosheidsuitkering kan krijgen. Dit kan enige tijd duren. Wanneer de zelfstandige een faillissementsuitkering kan aanvragen, moet ook hier een procedure worden doorlopen en het faillissementsvonnis worden afgewacht. Ook dit kan enige tijd duren.

Daarnaast ziet de zelfstandige zijn sociale bescherming wankelen. Wanneer hij de betalingstermijn voor zijn sociale bijdragen mist of zijn bijdragen maar gedeeltelijk betaalt, is het sociaal verzekeringsfonds verplicht een verhoging van 3% per kwartaal aan te rekenen en eenmalig 7% vanaf 1 januari van het daaropvolgende jaar. Er kan ook een impact zijn op de ziekteverzekering. Het recht op terugbetaling van gezondheidszorg wordt maar toegekend aan zelfstandigen die volledig in orde zijn met de betaling van hun sociale bijdragen van twee jaar geleden. Een vrijstelling van bijdragen is voldoende om het recht op terugbetaling van gezondheidszorg te vrijwaren, maar een aantal zelfstandigen vinden de weg niet naar de commissie. Ook de zelfstandige met een faillissementsverzekering moet oppassen. De periode waarin een faillissementsuitkering wordt uitgekeerd geeft – twee jaar later – immers geen recht op de terugbetaling van gezondheidszorg. De zelfstandige die het recht op terugbetaling van gezondheidszorg voor een jaar verliest, moet zich op andere manieren tegen dit risico zien te verzekeren, vb. door bijdragen te betalen als ‘verblijvende’.

Een derde sneeuwbaaleffect zit in het isolement van de zelfstandige in armoede. De drempel om hulp te zoeken is groot. Een aanvraag tot vrijstelling van bijdragen moet via het sociaal verzekeringsfonds worden ingevuld, terwijl de zelfstandige ten aanzien van het fonds vaak achterstaat met betalen. Dit maakt dat sommige zelfstandigen de vraag om hulp niet durven stellen. De zelfstandige beschikt meestal ook niet over voldoende informatie. Als gevolg van de stopzetting van de activiteit of het faillissement is hij

verhuisd, beschikt hij niet meer over zijn vroeger e-mailadres en is zijn gsm-nummer veranderd of geschrapt. Daardoor bereiken de nodige berichten hem niet.

Gevolgen van armoede bij zelfstandigen

De gevolgen van armoede zijn bijzonder zwaar voor zelfstandigen. Ten eerste zijn er de financiële problemen, waardoor het privévermogen ook aangesproken moet worden. Enkele citaten uit de studie van J. Lambrecht en W. Broekaert:

*"Ik heb mijn appartement moeten verkopen en slaap nu in mijn winkel."
"Mijn privévermogen is aangesproken geworden. Dankzij schuldbemiddeling via het OCMW ben ik gelukkig niet al mijn persoonlijke spullen kwijt."*

Of deze getuigenis die we op de Unizo-studiedienst ontvingen:

"Ik ben ongeveer 20 jaar zelfstandige. De financiële crisis van 2008 deed mijn BVBA bijna de das om. Ik zat diep in de schulden. Ik zat op mijn tandvlees. Gedurende de volgende vijf jaar slaagde ik erin alles terug recht te trekken. Ik overleefde gedurende die periode op een niet-conventionele manier om mijn zaak te redden. Ik sliep in mijn voertuig. (...) Ik woonde en overleefde in een camionette."

Daarnaast zijn er de psychologische problemen, het teloor zien gaan van de zaak waar je zolang, zo hard voor gewerkt hebt, de gevolgen voor kinderen en partner, het effect op het zelfvertrouwen, enz.:

"Ik heb ook psychische problemen. Je kan bij niemand terecht. Je kan niet meer naar de dokter, want je ziekteverzekering is niet meer in orde. Doordat mijn man nu werknemer is geworden, zal de ziekteverzekering vanaf januari terug in orde zijn. Ik hoop dat mijn dochter daarvoor niet ziek wordt."

"Ik plan om binnen enkele maanden terug te gaan werken. Maar solliciteren is moeilijk, omdat mijn zelfvertrouwen totaal weg is. Bovendien hebben mogelijke werkgevers vooroordelen als ze weten dat je nog betrokken bent in een faillissement."

"Zes maanden nadat ik met pensioen ging, heb ik door alle financiële problemen een beroerte gekregen en ben ik in het ziekenhuis beland. Ik heb dan alles opgebiecht aan mijn zoon. Uit schaamtegevoel had ik niemand verteld over mijn financiële situatie."

In actie tegen armoede bij zelfstandigen

Ondernemen zal altijd een risico zijn. Wie een eigen zaak start of er een overneemt, is nooit zeker dat het goed zal aflopen. Als het minder goed gaat of helemaal slecht uitdraait, zijn er onvermijdelijk gevolgen. UNIZO wil die realiteit niet ontkennen. We ondernemen wel actie om zoveel als mogelijk te vermijden dat het zo ver komt. Ook de politieke verantwoordelijken hebben een bijdrage geleverd aan de strijd tegen armoede bij zelfstandigen. Hieronder volgen enkele voorbeelden van wat nu al gebeurt en worden voorstellen uiteengezet die klaar liggen om het nog beter te doen.

Unizo Ondernemershorizon

Veranderkundig is het van belang dat belangrijke stakeholders in leidinggevende rollen positie kiezen en de ontwikkelingen richting inclusie ondersteunen en faciliteren. Geen 'blauwdrukdenken' maar interactief en dynamisch met elkaar op weg gaan naar de gevarieerde samenleving is een van de sleutels tot succes. Gebruik van goede voorbeelden – die inmiddels ruim voorhanden zijn – is overtuigender dan mooie verhalen. De praktijk laat ook zien dat successen worden behaald door mensen die er optimistisch tegenaan gaan.

Dyzo

De organisatie Dyzo is gegroeid uit een fusie tussen 'Efrem' en 'Tussenstap'. Zij begeleidt zelfstandige ondernemers in moeilijkheden. De werking is verspreid over heel Vlaanderen en is kosteloos, dankzij financiële steun van de Vlaamse overheid en het Agentschap Ondernemen en de inzet van tientallen vrijwillige medewerkers. Een team van gespecialiseerde beroepskrachten ondersteunt de zelfstandige op economisch, juridisch en psychologisch gebied. Ondernemers kunnen in alle discretie bij Dyzo terecht voor het redden van hun zaak, het leefbaar maken van een faillissement en voor ondersteuning van een nieuwe start na falen.

Financiële problemen bij wegenwerken

Zelfstandigen die het slachtoffer worden van hinder door openbare werken die de toegang tot hun onderneming belemmeren, verhinderen of ernstig bemoeilijken kunnen een inkomenscompensatievergoeding bekomen van de overheid. De voornaamste activiteit van de onderneming moet bestaan uit de rechtstreekse verkoop van producten of het verlenen van diensten aan (kleine) gebruikers waarvoor persoonlijk en direct contact met de klanten vereist is. Bovendien komen enkel micro-ondernemingen (minder dan

tien werknemers, jaarlijks omzetcijfer of balanstotaal lager of gelijk aan 2 mio EUR) in aanmerking. Daarnaast geldt als voorwaarde dat de hinder tot gevolg moet hebben dat de zaak minstens zeven opeenvolgende kalenderdagen gesloten is omdat openhouden nutteloos zou zijn.

Om het tijdelijke omzetverlies op te vangen, kan de onderneming bovendien een overbruggingskrediet afsluiten bij de bank. De Vlaamse overheid helpt daarbij door tussenbeide te komen in (80% van) de rentelast.

In 2015 vroegen 472 ondernemers in Vlaanderen een inkomenscompensatie wegens openbare werken aan. Bijna de helft van de dossiers werden goedgekeurd, goed voor in totaal 927.045,72 EUR aan uitbetalingen. Groot struikelblok blijft de verplichting om te sluiten. Unizo dringt er bij de Vlaamse regering op aan om die sluitingsplicht, zoals in het regeerakkoord afgesproken, te schrappen en de maatregel te integreren in de rentetoelage.

Vrijstelling van sociale bijdragen

Zelfstandigen in hoofdberoep die in staat van behoefte zijn of in een toestand die de staat van behoefte benadert, kunnen een vrijstelling van bijdragen vragen. De vrijstelling van bijdragen kan geheel of gedeeltelijk worden toegekend. De kwartalen waarvoor een vrijstelling van bijdragen geldt, komen wel niet in aanmerking voor de berekening van het pensioen, tenzij de zelfstandige de sociale bijdragen alsnog zou betalen vooraleer ze verjaard zijn. De aanvraag gebeurt bij het sociaal verzekeringsfonds en wordt behandeld door de Commissie voor Vrijstelling van Bijdragen.

Er kan geen vrijstelling van bijdragen worden gevraagd voor voorlopige bijdragen die meer dan 12 maanden terug in de tijd verschuldigd waren. Regularisatiebijdragen zijn niet vatbaar voor een afzonderlijke aanvraag tot vrijstelling. Ze volgen het lot van de voorlopige bijdragen. Als de zelfstandige vrijgesteld is van de voorlopige bijdragen, moet hij de daaraan gekoppelde regularisatiebijdragen ook niet betalen. Omgekeerd geldt hetzelfde. Startende zelfstandigen kunnen tijdens de eerste vier kwartalen van aansluiting geen aanvraag tot vrijstelling van bijdragen indienen. Vanaf het vijfde kwartaal van aansluiting tot en met het achtste kwartaal van aansluiting kan de zelfstandige wel een aanvraag indienen voor die eerste vier kwartalen.

in
lat
en

De werkloosheidsverzekering op basis van arbeidsdagen eerder in de loopbaan

en
or

Een zelfstandige die eerder in zijn loopbaan werknemer is geweest, kan terugvallen op toen gepresteerde arbeidsdagen om toegelaten te worden tot het recht op een werkloosheidsuitkering in het stelsel van de werknemer. Dit veronderstelt wel dat gedurende een zekere periode een minimum aantal arbeidsdagen als werknemer werd gepresteerd. Het vereiste aantal hangt af van de leeftijd op het ogenblik dat de uitkering wordt aangevraagd. De referteperiode waarin dit minimum aantal dagen gepresteerd moest zijn wordt wel verlengd als gevolg van de zelfstandige activiteit. Dit tot maximum vijftien jaar. Wanneer blijkt dat de zelfstandige recht heeft op een werkloosheidsuitkering, zal het bedrag van de uitkering berekend worden op basis van het vroegere loon als werknemer.

ie
d
g
t,
e

Degene die zijn werk als werknemer verlaat om zelfstandige te worden, en deze zelfstandige activiteit vervolgens stopzet, kan pas een werkloosheidsuitkering krijgen wanneer hij aantoonst dat zijn vroegere werkgever niet meer bereid is hem weer in dienst te nemen. Stopt de zelfstandige activiteit binnen de zes maanden, dan heeft de betrokkene bovendien gedurende zes maanden vanaf de werkverlating, geen recht op werkloosheidsuitkering.

t
g
1
1
e
l

De faillissementsverzekering

Eenzelfstandigediegeconfronteerdwordtmeteenpersoonlijkfaillissementofdatvanzijn vennootschap en die voldoet aan bepaalde voorwaarden kan een faillissementsuitkering krijgen. Deze uitkering kan gedurende maximaal twaalf maanden worden toegekend, te rekenen vanaf de maand volgend op het faillissementsvonnis. Voor een zelfstandige met gezinslast bedraagt de uitkering 1.431,80 EUR. Aan een alleenstaande wordt 1.092,36 EUR toegekend. Als voorwaarde geldt onder andere dat de zelfstandige vier kwartalen zelfstandige in hoofdberoep is geweest en geen enkele beroepsactiviteit meer uitoefent sinds het faillissement.

De faillissementsverzekering is ook van toepassing in geval van een tijdelijke of definitieve gedwongen stopzetting van de zelfstandige activiteit als gevolg van een brand, natuurramp, landbouwramp, vernielingen door derden of een allergie die erkend is als beroepsziekte. De zelfstandige moet in dit geval aantonen dat de stopzetting van de activiteit onvermijdelijk is en dat deze stopzetting het gevolg is van één van de genoemde oorzaken. De zelfstandige behoudt tijdens de periode waarin hij de faillissementsuitkering geniet het recht op kinderbijslag en op toegang tot de gezondheidszorg.

Van de faillissementsverzekering naar een overbruggingsverzekering

Hierboven is gebleken dat - behalve wanneer de zelfstandige kan terugvallen op voldoende arbeidsdagen als werknemer - er vandaag geen vangnet bestaat wanneer hij de activiteit moet stopzetten omwille van economische moeilijkheden, buiten het strikte kader van de huidige faillissementsverzekering. In het verslag 2015/02 van het Algemeen Beheerscomité voor het Sociaal Statuut van de Zelfstandigen (het ABC) brak het ABC een lans voor een sociaal vangnet voor zelfstandigen wiens activiteit niet langer financieel leefbaar of rendabel is, op voorwaarde dat ze hun zelfstandige activiteit definitief en officieel stopzetten en zich in een behartenswaardige situatie bevinden. Deze zelfstandigen krijgen de kans om hun activiteit op een waardige wijze stop te zetten op het moment dat duidelijk wordt dat er zich een moeilijk overkomelijk financieel probleem stelt.

Netzoals bij stopzetting als gevolg van faillissement, collectieve schuldenregeling of overmacht, zouden deze zelfstandigen gedurende maximaal twaalf maanden bepaalde sociale rechten behouden en aanspraak kunnen maken op een uitkering. Voor deze zelfstandigen stelt het ABC evenwel voor om de duur van de bescherming afhankelijk te maken van het arbeidsverleden. Concrete indicaties van een behartenswaardige situatie zijn voor het ABC (i) een leefloon ontvangen, (ii) een vrijstelling van sociale bijdragen hebben gekregen in de twaalf maanden voorafgaand aan de stopzetting, of (iii) in de twee jaar voorafgaand aan de stopzetting (minder dan) het minimuminkomen als zelfstandige verdienen. Daarnaast moet ook de bevoegde minister nog de mogelijkheid hebben om bepaalde situaties als behartigenswaardig te verklaren.

Het ABC stelt ook voor om de maximumduur van de uitkering te koppelen aan de bijdragen die de zelfstandige in het verleden betaald heeft.

Arbeidsverleden	Duur van de vergoeding
<2 jaar	0 maanden
2 < 5 jaar	3 maanden
5 < 15 jaar	6 maanden
> 15 jaar	12 maanden

Daarnaast stelt het ABC een aantal aanpassingen voor die ook zouden moeten gelden voor de huidige faillissementsverzekering, zoals:

- Een automatische toekenning van de uitkering als de zelfstandige correct een aanvraag indient. Vandaag moet de zelfstandige vaak in alle mogelijke regelingen uitzoeken op welke financiële tegemoetkoming hij eventueel recht heeft. De facto komt dit erop neer dat de zelfstandige eerst moet bewijzen geen recht te hebben op een werkloosheidsuitkering vooraleer de faillissementsuitkering wordt toegekend. Dit neemt veel tijd in beslag, waardoor de zelfstandige geen uitkering ontvangt op het moment dat de nood het hoogst is. Daarom dat gewerkt moet worden aan een automatische toekenning. Blijkt nadien dat de zelfstandige aanspraak maakt op een andere uitkering, dan dient de administratieve afhandeling en budgettaire verrekening tussen de betrokken uitkeringsinstanties te gebeuren;
- Combinatie met beperkte beroepsactiviteit toelaten: Nu wordt de uitkering stopgezet na één dag activiteit. Dit is een inactiviteitsval. Vandaar het voorstel om gedurende de periode dat men de uitkering ontvangt, maximum 21 dagen tewerkstelling als werknemer toe te laten. Van zodra dit aantal wordt overschreden, wordt de uitkering stopgezet. Voor zelfstandige activiteit is het ABC er voorstander van om de zelfstandigen zijn rechten in de sociale verzekering te laten behouden tot en met de maand waarin de betrokkene zich opnieuw als zelfstandig aansluit;
- Vandaag behoudt de zelfstandige als rechthebbende in de faillissementsverzekering gedurende één jaar kosteloos zijn recht op geneeskundige verzorging. Het ABC stelt voor dat de betrokkenen voortaan ook rechten kan openen inzake arbeidsongeschiktheid tijdens de periode dat hij het overbruggingsrecht geniet.

Verder heeft het ABC in verslag 2015/02 ook nog een reeks aanbevelingen gedaan buiten het strikte kader van het sociaal statuut. Omdat het ABC meent dat de zelfstandige die zijn zaak (gedwongen) stopzet, vaak onvoldoende geïnformeerd is over zijn rechten en plichten, heeft het een reeks voorstellen geformuleerd voor een vlottere informatiedoorstroming naar de zelfstandige. Daarnaast heeft het in het kader van de bredere ondersteuning van zelfstandigen in moeilijkheden ook gewezen op het belang van een goed flankerend beleid, inz. wat betreft de coördinatie en ondersteuning van bestaande begeleidingsinitiatieven en inzake de (snelle) arbeidsmarktreïntegratie van zelfstandigen die hun professionele activiteit (al dan niet gedwongen) hebben stopgezet.

[Caroline Deiteren is adviseur en coördinator sociaal beleid bij de studiedienst van Unizo.]
caroline.deiteren@unizo.be | Twitter: @CarolineDeitere

Respons: Niko Gobbin & Ellen Van Grunderbeek

Solidariteit en zelfstandigen

Caroline Deiteren benadrukt in haar bijdrage terecht dat armoede onder zelfstandigen een sterk onderschat probleem is. Net zoals armoede in het algemeen dat is. De hedendaagse samenleving toont weinig begrip voor wie achterop raakt. Het mantra van de 'eigen verantwoordelijkheid' domineert. En in spijt van onze christelijke traditie bestaat in Vlaanderen ook minder dan bijvoorbeeld in de Angelsaksische landen een cultuur van de tweede kans. Wie als ondernemer faalt, komt daarna niet gemakkelijk meer aan de bak. Enkel een ezel stoot zich tweemaal aan dezelfde steen. We hebben niet de ervaring verworven om het volgende keer beter te doen, maar wel het bewijs geleverd dat er beter geen volgende keer komt. Het zit spijtig genoeg diep ingebakken in de Vlaamse genen. In deze respons kiezen we ervoor om een aantal elementen toe te voegen aan de al zeer gedetailleerde analyse van Caroline Deiteren. Een analyse die we ook in grote mate onderschrijven. De focus in onze repliek ligt vooral op het element solidariteit: solidariteit met en tussen zelfstandigen.

In de voorbije vijftien jaar zijn – zeer terecht en niks te vroeg – grote stappen gezet om de (minimum)rechten in de sociale zekerheid van zelfstandigen op gelijke hoogte te brengen met die van de werknemers. Waarom zouden de risico's waartegen zelfstandigen beschermd zijn in de gezondheidszorg anders zijn dan voor werknemers? Waarom zou het minimumpensioen van een zelfstandige lager moeten zijn dan van een werknemer? Waarom zou een kind van een zelfstandige minder kinderbijslag verdienen dan een kind van een werknemer? Stap voor stap zijn deze onrechtvaardige verschillen de wereld uit geholpen.

Het werk is daarmee niet af. Meer en meer is de vraag aan de orde of het strikte onderscheid tussen zelfstandigen en werknemers nog wel strookt met de realiteit op de werkvloer. Is er na het dossier arbeiders-bedienden ook hier geen nood aan actie? Wat is in de feiten het verschil tussen een zelfstandige consultant en een freelance werknemer? En dan spreken we nog niet over de praktijken op of net over de grens van de schijnzelfstandigheid waarbij bijvoorbeeld een zelfstandig IT-consulent maar één opdrachtgever blijkt te hebben. Een praktijk die bijvoorbeeld door enkele grootbanken gehanteerd werd in het kader van kostenbesparingen. Er wordt ook vaak gewezen op

de veel beperktere honkvastheid in de beroepsloopbaan. Mensen willen vlot kunnen wisselen tussen verschillende fases in hun loopbaan. Een vaststelling die alleen maar aan belang kan winnen in het licht van de hogere pensioenleeftijd. Statuten mogen de loopbaanwissels niet in de weg staan. Het streven naar nog meer harmonisering ligt dus voor de hand. Meteen komt het pleidooi voor een basisinkomen, of een participatie-inkomen, om de hoek kijken. Een participatie-inkomen komt immers neer op een gelijke basissokkel qua inkomenszekerheid voor iedereen die werkt, ongeacht het statuut. Zelfstandig werk is maatschappelijk even waardevol als werk in loondienst of zelfs vrijwilligerswerk. Dit vertaalt zich dus best ook in de wijze waarop maatschappelijke solidariteit georganiseerd wordt.

Die vraag rond solidariteit opent meteen ook de vraag naar de solidariteit onder zelfstandigen onderling. In het verleden werd vanuit de vertegenwoordigers van de zelfstandigen vaak geopperd dat zij bewust kozen voor een groter risico. Waar ze wel een pleidooi hielden voor een gelijke minimumbescherming in de sociale zekerheid, wilden ze niet veel verder gaan dan dat minimum. Tot op vandaag ligt het aandeel van de sociale bijdragen in de globale financiering van het werknemersstelsel daarom ook 10%-punt hoger dan dat in het stelsel van de zelfstandigen. Al te vaak is het debat omtrent de financiering van de sociale rechten herleid tot een tegenstelling tussen werknemers en zelfstandigen. We willen hier niet meestappen in die karikatuur. Dit is geen zwart-wit verhaal. Uiteraard zijn er objectieve verschillen in de bescherming die tegenover de bijdragen staat: het (nog nader in te vullen) overbruggingsrecht (oude faillissementsverzekering) kan je bezwaarlijk op een gelijk niveau zetten als de werkloosheidsuitkering aangezien het eerste al na één jaar stopt. De vertegenwoordigers van de zelfstandigen wijzen er ook consequent op dat tegenover één euro aan belastinggeld (alternatieve financiering) voor een werknemer minder dan één euro aan belastinggeld voor een zelfstandige staat. Al bestaan er even goede argumenten voor een systeem van cofinanciering in de sociale zekerheid: naarmate het individu meer middelen inlegt voor de solidariteit, legt de overheid er ook meer bij. De waarheid ligt zoals vaak ergens in het midden. Het punt dat we hier vooral willen maken is dat verschillen in solidariteit ook volgen uit keuzes die door de zelfstandigen zelf bepleit zijn in het verleden.

Daarbij stopt de analyse niet : Caroline Deiteren wijst zeer terecht op de grote diversiteit onder zelfstandigen. Die diversiteit geldt ook voor de mate van onderlinge solidariteit. Bij zelfstandigen is er een degressief bijdragepercentage voor de opbouw van sociale rechten. Op de eerste inkomensschijf geldt een hoger percentage, dan op de inkomensschijf die daarop volgt. Bovendien is er – in tegenstelling tot bij werknemers – een plafond op de bijdragen (vanaf een netto belastbaar inkomen van 82.795,16 euro (2016) is er geen extra bijdrage meer). Daarnaast bestaat er een vennootschapsbijdrage die afhangt van het balanstotaal van een vennootschap. Maar die bijdrage is relatief beperkt

en slechts in zeer beperkte mate gedifferentieerd o.b.v. het balanstotaal. De facto zijn het dus vooral de kleine zelfstandigen die belast worden binnen de personenbelasting die zich uitgesproken solidair tonen. Hier kan men minstens een aantal vraagtekens bij plaatsen. Want zijn het vaak niet net die kleine zelfstandigen die het water tot aan de lippen staat?

In de voorbije jaren is ook ingezet op de verdere uitbouw van het vrij aanvullend pensioen voor zelfstandigen. Daar is niks verkeerd mee, alleen is het opnieuw een keuze om de solidariteit beperkt te houden. Iedereen draagt immers bij voor een aanvulling bij het eigen pensioen, en de overheid geeft daar ook de nodige stimuli voor. Net zoals bij de werknemers speelt hier ongetwijfeld een zwaar Mattheüseffect: wie het meest nood heeft aan de extra middelen zal vaak minst in staat zijn om de bijdragen op te brengen.

Volgende vraagteken: de schijnzelfstandigen en de schijnvennootschappen die enkel bestaan omwille van de fiscale voordelen. Dat er in de samenleving een (te) negatieve perceptie bestaat omtrent de fraudegevoeligheid van zelfstandigen, heeft hier ook mee te maken. De 'echte' zelfstandigen hebben er belang bij om paal en perk te stellen aan dit soort misbruiken. Ze ondermijnen immers het draagvlak voor een ruimere maatschappelijke solidariteit.

Evenzeer is er de vaststelling dat niet alle zelfstandigen even goed gewapend aan de start verschijnen. In een sector als de horeca volgen heel wat faillissementen na het derde jaar. Starters beseffen onvoldoende dat omzet nog geen winst is. Maar intussen organiseren ze wel een oneerlijke concurrentie ten opzichte van hun concurrenten die het wat ernstiger aanpakken. Toch horen we de sectorfederatie geen pleidooi houden voor hogere instapdrempels in de sector. Ze pleiten in hoofdzaak voor lagere lasten, en minder solidariteit dus.

Caroline Deiteren verwijst in het laatste gedeelte van haar artikel naar heel wat initiatieven van zowel Unizo, het ABC voor het Sociaal Statuut van de Zelfstandigen als de regeringen om de sociale positie van zelfstandigen te versterken. Naar ons aanvoelen ontbreekt evenwel het debat ten gronde omtrent de solidariteit in de oplijsting. Als we het allemaal eens zijn dat er teveel armoede bestaat onder de zelfstandigen, laat ons dan ook de vraag stellen of er vandaag wel voldoende solidariteit bestaat.

[Niko Gobbin is directeur van Ceder, de CD&V-studiedienst. Ellen Van Grunderbeek is bij Ceder adviseur pensioenen, sociale zaken en gezin.]

ngobbin@cdenv.be | evangrunderbeek@cdenv.be